
RAPPORT
Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll

Kulturlager från Medeltid och nyare tid
Nederluleå sn, Gammelstaden 1:82, Luleå Kommun, Västerbottens
landskap, Norrbottens län

Olof Östlund & Mirjam Jonsson

Mars 2007

NORRBOTTENS MUSEUM

Dnr 503-06
Lst 431-15083-06

Rapport

Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll

Norrbottnens län
Västerbotten
Nederluleå sn
RAÄ 330

Innehåll

Tekniska uppgifter	2
Sammanfattande inledning	3
Resultat i korta drag	3
Syfte	3
Topografi och naturlandskap.....	3
Historik och fornlämningsmiljö	3
Tidigare undersökningar	3
Arbetsbeskrivning	4
Metod	4
Undersökningsresultat	4
Slutsatser	5
Referenser	5
Otryckta källor	5
Bilagor	

Tekniska uppgifter

Län: Norrbotten
Landskap: Västerbotten
Kommun: Luleå
Socken: Nederluleå
Fornlämning: Raä 330 – kulturlager från Medeltid och nyare tid
Fastighet: Gammelstaden 1:82
Ek. karta: 24L 9h Gammelstaden (241 97)

Länsstyrelsens (beslut) dnr: 431-15083-06
Norrbottnens museum dnr: 503-06

Uppdragsgivare/finansiär: Lulebo
Typ av uppdrag: förundersökning/schaktkontroll

Fältarbetsledare: Olof Östlund
Fältpersonal: Olof Östlund, Mirjam Jonsson
Rapportansvarig: Olof Östlund
Renritning: Mirjam Jonsson

Fältarbetstid: 8 h
Fyndhantering: -
Rapporttid: 19 h varav 1 h renritning

Koordinater: Schakt A centrum: x 7296758/y 1786285 (± 5 m).
Schakt B centrum: x 7296761/y 1786285 (± 6 m).
(User Grid WGS 84, Rikets nät)

Höjd över havet: 10 m

Undersökt yta: Schakt A: 2,6 x 2,3 x 2,8 x 2,0 m (ca. 6 m²)
Schakt B: 2,2 x 2,0 m (4,4 m²)
(Endast schaktningsövervakning)

Fynd: -
Foto: Acc nr: 2007:91:01-06 (finns inte med i rapporten)
Ritningar: 1 planritning (bilaga 4) och 1 profilritning (bilaga 5)
Analyser: -
Datering: Troligtvis 1800-1900-tal, baserat på fynd av glasfragment (tillvaratogs ej)

Dokumentationsmaterial: Fältanteckningar, foton, originalritningar och originalhandlingar förvaras i Norrbottens museums arkiv.

Sammanfattande inledning

Norrbottnens museum har den 21 september 2006 utfört en förundersökning/schaktkontroll inom Raä 330, Nederluleå sn (bilaga 2). Länsstyrelsen beslutade med stöd av 2 kap 13 §, 2 st lagen (1988:950) om kulturminnen (KML) att en arkeologisk förundersökning/schaktkontroll skulle utföras i den rubricerade fornlämningen. Förundersökningen/schaktkontrollen ska ligga som grund för prövning av Lulebos ansökan enligt 2 kap 12 § angående borttagandet av del av fornlämning. Lulebo planerar att byta ut en trasig dagvattenbrunn samt åtgärda en sättning invid en husgrund. Det rör sig alltså om två schakt (A och B) med en sammanlagd yta på ca 10,4 m². Två arkeologer övervakade maskinschaktningen under en halv arbetsdag.

Resultat i korta drag

Av de två övervakade schakten var det bara det ena (A) som uppvisade kulturlager. Dessutom framkom i detta schakt ett antal glasfragment, troligtvis från 1800-1900-tal. Dessa tillvaratogs ej.

Syfte

Syftet med förundersökningen var att fastställa förekomsten och begränsningen av eventuella kulturlager i anslutning till schakten, samt behovet av och kostnaden för en slutundersökning.

Topografi och naturlandskap

Undersökningsområdet är beläget inom Raä 330, Gammelstads kyrkby som ligger ca 10 km NV om Luleå (se bilaga 1). Kyrkbyn är belägen på en mindre moränrygg mellan Lule älv, som flyter i söder och en äldre uppgrundad vik i öst/nordöst. Området är omgivet av flacka åkermarker, allmänningar och nyare bebyggelse. Nivån över havet uppgår idag till mellan 5 och 20 meter.

Historik och fornlämningsmiljö

Fornlämning Raä 330 har beteckningen ”område med kulturlager från medeltid och nyare tid”. Ett historiskt dokument omtalar ett kapell i området 1339, men var detta stått är ännu okänt, men det anger att det vid den tiden finns bebyggelse här. Tidigare undersökningar i området visar på viss aktivitet från 1200-tal och framåt, men det är i samband med att stenkyrkan byggs vid slutet av 1400-talet som bebyggelsen på allvar börjar etableras. Sannolikt består denna bebyggelse i huvudsak av kyrkstugor i områdena närmast kyrkan. Kunskapen om den tidigaste bebyggelsen och dess olika faser är dock fragmentarisk.

Tidigare undersökningar

Norrbottnens Museum har tidigare utfört några undersökningar i anslutning till det rubricerade området (bilaga 3). Förutom nedanstående undersökningar har de rubricerade schakten grävts upp vid tidigare tillfälle (i princip samma schakt som på ritningen, bilaga 4) något man kan se eftersom asfalten tagits upp och på de aktuella ytorna uppvisar en nyare asfaltbeläggning än omkringliggande ytor. Dokumentation över detta finns dock inte och beror troligtvis på att ytorna inte övervakades av arkeologer vid tiden för ingreppen.

1993 utfördes en arkeologisk förundersökning runt en byggnad på fastighet 1:77, med anledning av schaktningsarbeten för dränering (Feldt 1993: 1f). Undersökningen uppvisade mestadels sentida fyllningsmassor men i profilen runt om påträffades ostörda partier. Bl.a. dokumenterades två trägolvsplaner med mellanliggande kulturlager. Inga daterande fynd påträffades men enligt rapporten antar man att kulturlagren och konstruktionerna kan dateras till 1600-1700-tal.

Föranlett av att Telia grävt ett schakt i korsningen Lulevägen/Häradsvägen/Bakigatan, utfördes 1995 en arkeologisk förundersökning (Färjare 1997: 1f). Tre (ev. fyra) kulturlager påträffades i schaktet, innehållande bl.a. tegel, kol, glas, fajans, porslin, trä och näver. Näverresterna kan härstamma från ett tak. Inga dateringsförsök tycks dock ha gjorts inom ramarna för denna undersökning.

1997 utfördes en arkeologisk förundersökning med anledning av att Telia ämnade utföra grävningsarbeten i korsningen Häradsvägen/Lulevägen (Skålberg 1998: 1f). Ingreppet utgjordes av två schakt varav det södra tangerar/överlappar det schakt som tidigare grävts under 1995. Det var även endast det södra schaktet som uppvisade resultat av antikvariskt intresse eftersom man här påträffades ett kulturlager. Inga försök till datering gjordes.

På uppdrag av Luleå Kommun utfördes år 2000 en arkeologisk förundersökning som omfattade flera schakt i hela raä 330 (Fossum 2000: 1ff). Orsaken till detta var planerad installation av nya belysningsstolpar. Schakt 32 i undersökningen, låg i norra delen av korsningen Lulevägen/Häradsvägen. Schaktet som låg i redan schaktad mark uppvisade omrörda jordmassor och ett antal stenar som antingen kan indikera anläggning eller kan ha följt med fyllnadsmassan. Schaktet dokumenterades endast i skrift och ingen datering utfördes.

2003 utfördes en arkeologisk förundersökning/schaktkontroll mellan huset Häradsvägen 1 och kyrkstuga 120/121 (Lindgren 2003: 1ff). Undersökningen berodde Flextronixs planerade markarbeten för sökning och lagning av telekabelbrott. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Under hösten 2003 utfördes en förundersökning/schaktkontroll med anledning av Luleå kommuns gestaltungsprogram för Gammelstads kyrkby (Lindgren 2004: 3ff). Undersökningens schakt som löpte längst med Lulevägens nordöstra kant tangerade med sin södra ände korsningen Lulevägen/Häradsvägen. I denna del av schaktet grävdes en provgrop C, men här påträffades endast vägfyllnadsmassor och sand.

Arkeologisk potential

Utifrån undersökningsområdenas läge nära kyrkan finns potential att påträffa lämningar från Gammelstads tidiga bebyggelsefaser, något som även tidigare undersökningar visat.

Arbetsbeskrivning

Arbetet som innefattade två schakt (A+B, bilaga 2) skulle friläggas från asfalt och grävas med maskin för att ta fram den trasiga dagvattenbrunnen (A) och lokalisera orsaken till sättningarna (A+B). Arkeologerna övervakade arbetet och kunde iaktta att maskinens schakt löpte något utanför de gamla schakten (d.v.s. schakten som grävts utan antikvariskt överinseende). Båda schakten är, som tidigare nämnts, grävda sedan tidigare och igenfyllda med samma material som grävdes upp. Fyllningen som kunde iaktas var därför blandad och innehöll bl.a. modernt tegel och metall detaljer från dräneringsrör.

Röret kommer att gjutas igen för att förhindra framtida skador, och dagvattenbrunnen kommer att bytas ut.

Metod

Förundersökningen utfördes i huvudsak som schaktningsövervakning. Schakt A var 2,6 x 2,3 x 2,8 x 2,0 m stort och ca 2 m djupt, och schakt B 2,2 x 2,0 m stort och ca. 0,4 m djupt. Totalt omfattade ingreppet i raä 330 ca. 10,4 m² och behandlades enbart som schaktkontroll, utan behov av att undersökas närmare. Påträffades intakta kulturlager skulle dessa beskrivas i ord och bild samt ritas i profil. Påträffades endast omrörda kulturlager och/eller fyllnadsmassor räckte det med en beskrivning av profilen och/eller en enkel skiss. Schakten skulle ritas i plan och koordinatsättas. Provtagning skulle endast ske om det bedömdes kunna hjälpa till att ge svar på de generella frågorna som rör Gammelstads tidiga historia. Detta blev dock inte aktuellt. Eftersom inga fynd tillvaratogs finns heller inget behov av externa konsultinsatser i form av konservering. Vid avvikelser från metodkraven skulle samråd med Länsstyrelsen ske innan ändringen genomfördes.

Undersökningsresultat

I schakt A frilades den trasiga dagvattenbrunnen och här hittades också ett söndergrävt (tidigare grävt) dagvattenrör som ej plomberats (bilaga 4). Detta är antagligen orsaken till sättningen vid dagvattenbrunnen. Några glasfragment, färgade och ofärgade, påträffades och kan utifrån sitt utseende troligtvis dateras till 1800-1900-tal. I schaktets norra och södra profil påträffades kulturlager, och i den norra profilen dessutom en recent nedgrävning med fyllningsmassa. Den norra profilen ritades (bilaga 5). Eftersom den södra profilen uppvisade samma utseende som den norra, förutom att den saknade recent nedgrävning, ansågs den ej nödvändig att ritas. Orsaken till att kulturlagret inte kunde iaktas under själva nedgrävningen, utan endast i profilerna, beror troligtvis på att schaktet grävdes lite utanför gränsen för det äldre schaktet. Med andra ord sträcker sig troligtvis kulturlagret ut utanför schaktgränserna mot norr och söder.

I Schakt B (bilaga 4) påträffades även det trasiga dagvattenröret (se schakt A), vilket även här troligtvis orsakat den synliga sättningen. Schaktet uppvisade i övrigt inga kulturlager utan endast fyllning av recent karaktär. Den norra och södra profilen fotograferades.

Slutsatser

Resultatet av denna undersökning framvisar mer eller mindre recenta fyllnadsmassor. Detta kan förklaras med att ytorna redan tidigare schaktats. I profilerna i schakt A framkommer dock kulturlager, troligtvis p.g.a. att schaktet drogs något utanför den tidigare schaktgränsen. Troligt är att detta kulturlager sträcker sig längre ut från schaktet under asfalten och det påförda sandlagret (bilaga 5). Eftersom inga konstruktioner påträffades och kulturlagret är av ringa natur kan resultatet endast ge information om det aktuella kulturlagrets existens, men inte så mycket om dess art.

Luleå 2007-03-21
Norrbottnens museum

Olof Östlund
Arkeolog/fältarbetsledare

Mirjam Jonsson
arkeolog

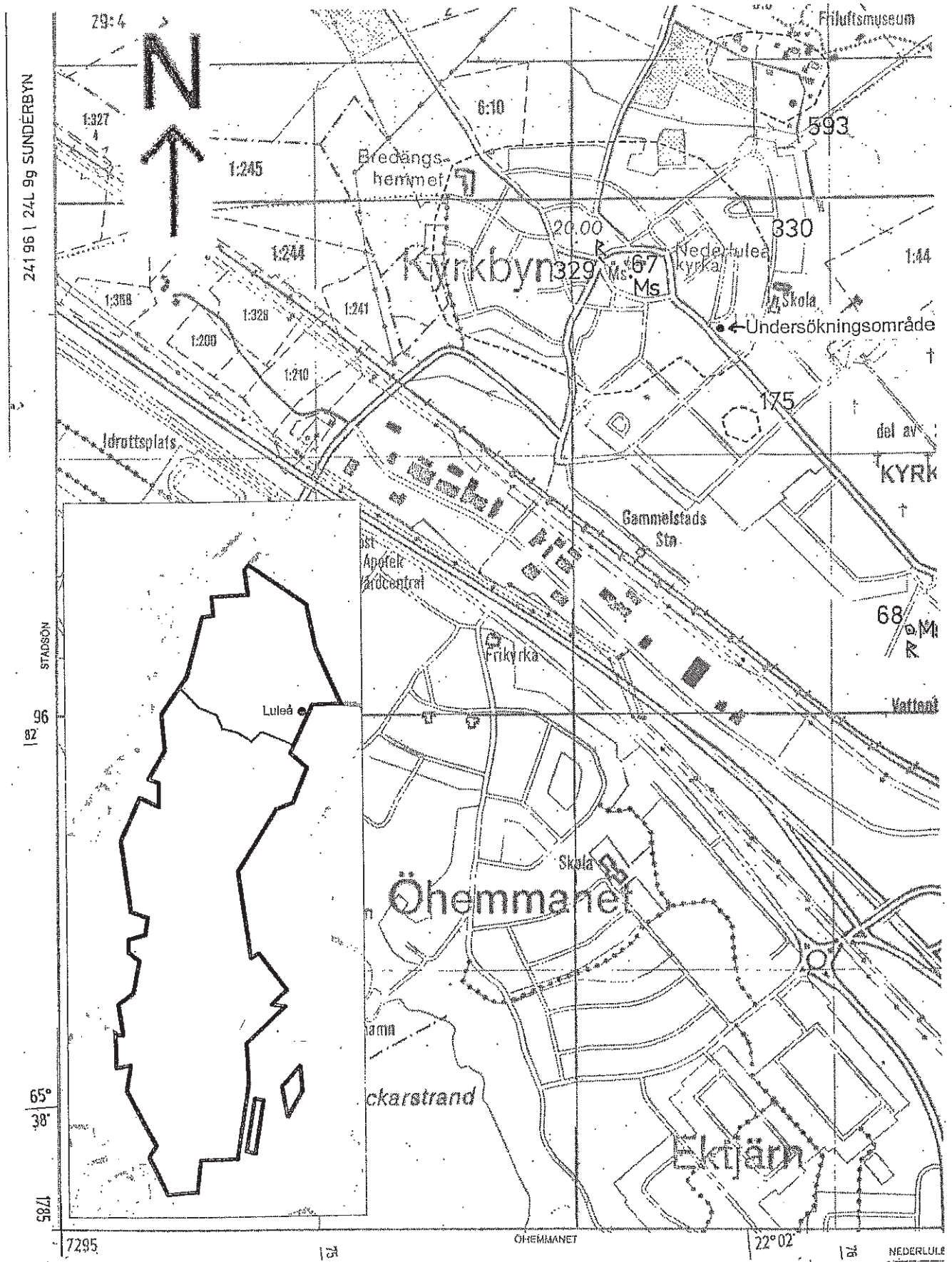
Referenser

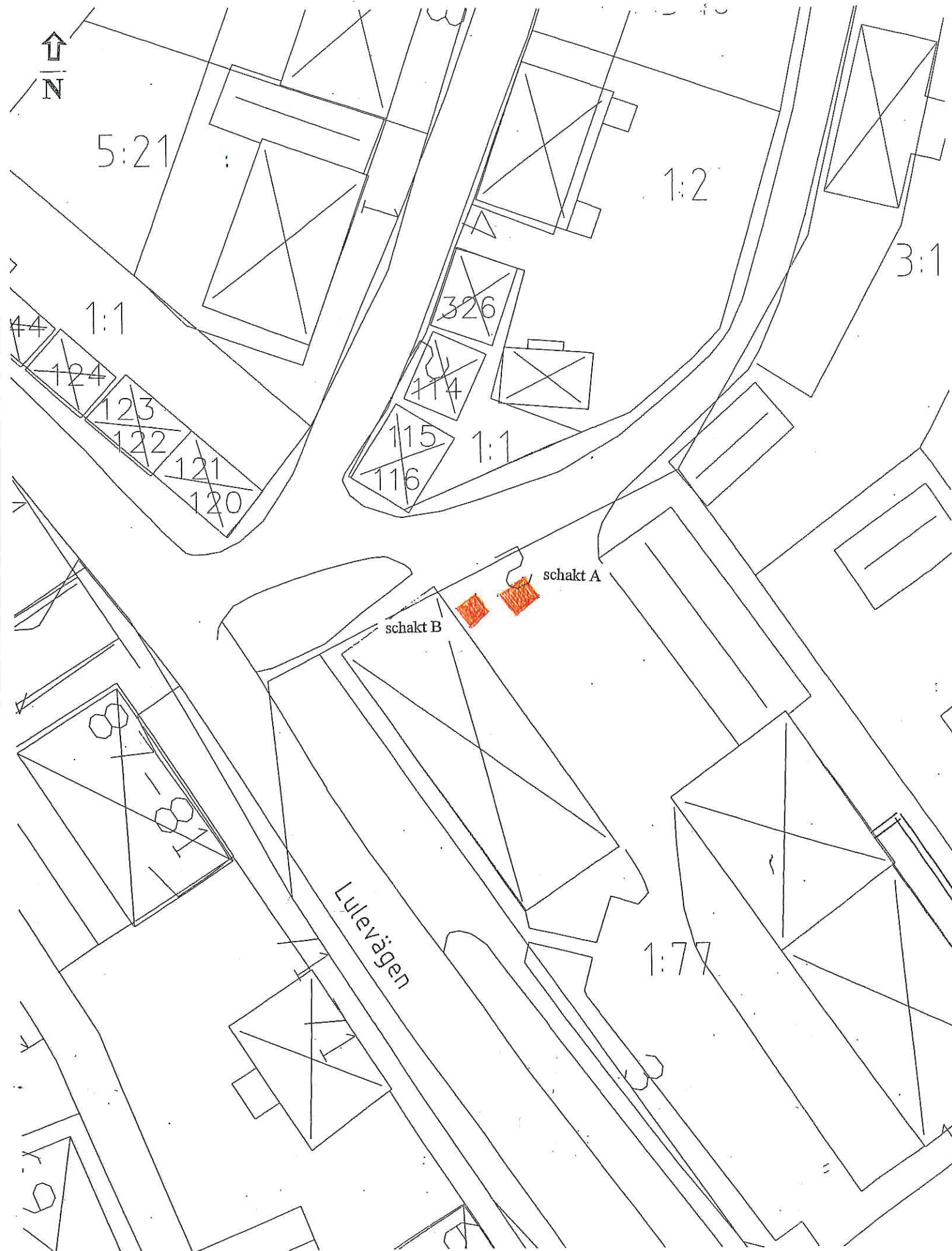
Otryckta källor

- Feldt, A-C. 1993. *Rapport, arkeologisk förundersökning. Gammelstaden 1:77, raä 330, Nederluleå sn, Västerbottens, Norrbottens län*. Norrbottens Museum, rapport dnr 1716/93.
- Fossum, B. *Rapport, arkeologisk förundersökning inför uppsättande av belysningsstolpar. Raä 330, Gammelstads kyrkby, Nederluleå socken, Norrbottens län, Västerbotten*. Norrbottens Museum, rapport dnr 2000/0432.
- Färjare, A. 1997. *Rapport, arkeologisk förundersökning. Raä 330 Lulevägen/Häradsvägen, Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens Museum, rapport dnr 1997/0665.
- Lindgren, Å. *Rapport, arkeologisk förundersökning/schaktkontroll inför Luleå kommuns åtgärdsprogram för Världsarvet Gammelstad. Medeltida och senare kulturlager, raä 330, Nederluleå socken, Norrbottens län, Västerbotten*. Norrbottens Museum, rapport dnr 2003/0275.
- Lindgren, Å. *Rapport*. Norrbottens Museum, rapport dnr 2003/0495.
- Skålberg, P. 1998. *Rapport, arkeologisk förundersökning. Raä 330, Gammelstad, Häradsvägen/Lulevägen, Nederluleå socken, Västerbotten, Norrbottens län*. Norrbottens Museum, rapport dnr 1997/0965.

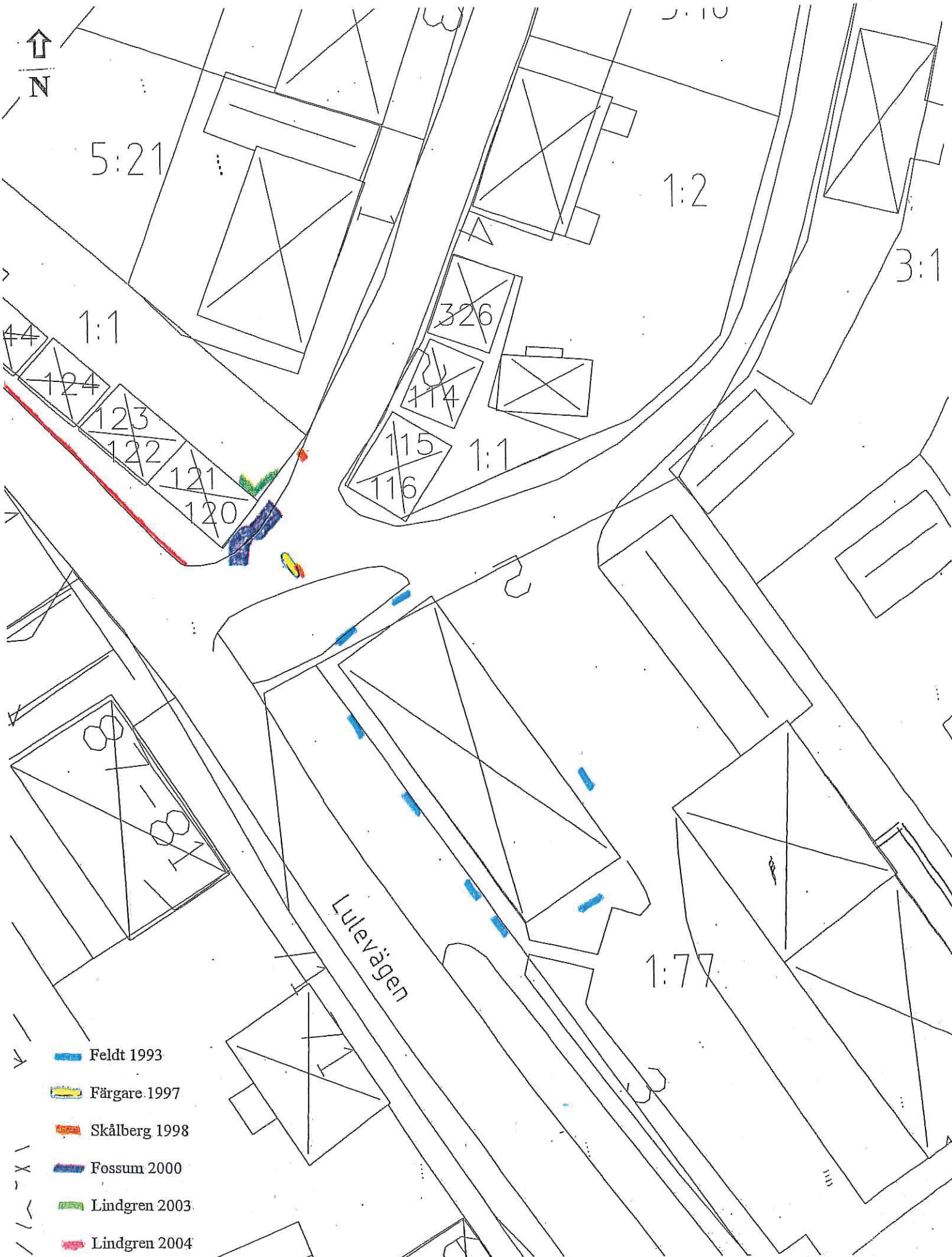
Bilagor

1. Ekonomisk karta 24L 9h, utsnitt
2. Karta, Undersökningsområde
3. Karta, Tidigare undersökningar
4. Planritning, schakt A+B
5. Profilirritning, norra profilen i schakt A

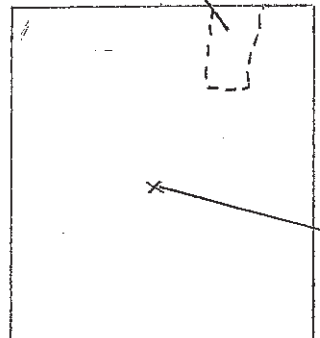
- Feldt 1993
- Färgare 1997
- Skålberg 1998
- Fossum 2000
- Lindgren 2003
- Lindgren 2004

Häradsvägen/Bakigatan

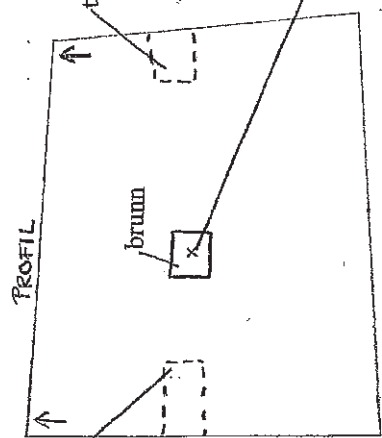

fastighet 1:82

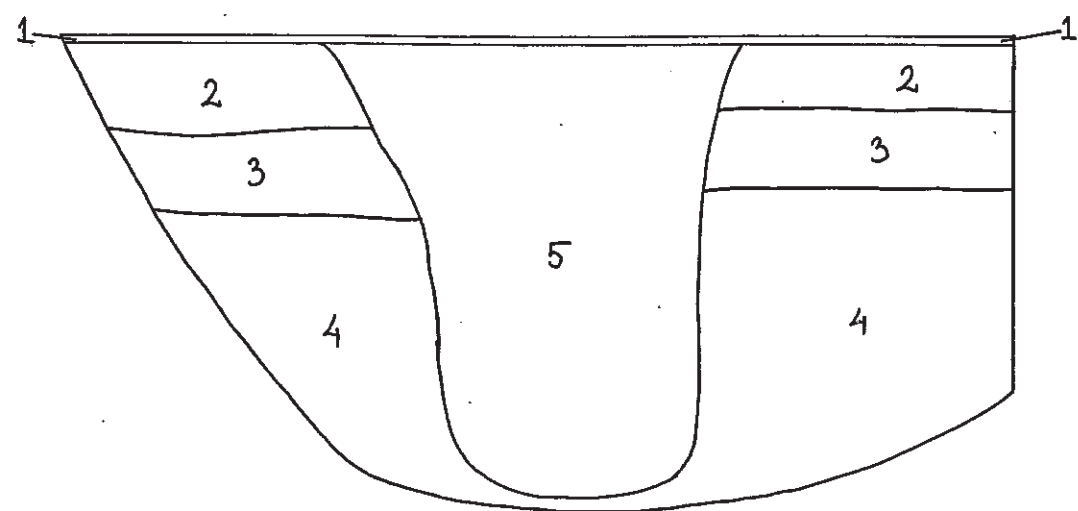
schakt B

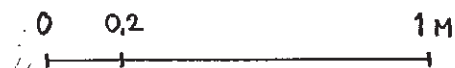
schakt A

farstrutripp

1	ASFALT
2	PÅFÖRT SANDLAGER
3	KULTURLAGER, BRUN TÄT FET SAND, INSLAG AV SOT, KOL, SMÅ TEGELBITAR, FÖRKOLNADE TRÄFLISOR, KROSSAD STEN OCH RÜNDARE NATURSTEN
4	NATURLIGT STRIERAT MARKLAGER BESTÅENDE AV MJÄLA/LERA/SAND
5	RECENT NEDGRÄVNING MED GRÅBRUN Fyllningsmassa INNEHÅLLANDE GRUS OCH SAND

Norrbottens
museum

BOX 266 TEL 0920-220355
971 08 LULEÅ FAX 0920-67966

OBJEKT GRÄVMASKINSGHAKT A	
PROFILRITNING (FRÅN SÖDER)	
KOORDINATER	RAÄ-NR
X Y	330
SOCKEN NEDERLULEÅ	LANDSKAP VB
FASTIGHET GAMMELSTADEN 1:82	SKALA 1:20
RAPPORTDNR 503-06	RITN.NR 1
UPPRÄTTAD ÅR 2006 SIGN M3	INVENTARIENR